

УДК 159.923.5
М 95

Володимир МИЦЬКО

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧАСТОТИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ДЕСТРУКТИВНИХ КАТЕГОРІЙ КОРИСТУВАЧАМИ ВЕБ-САЙТІВ

У статті представлені результати контент-аналізу деструктивних категорій – агресії, ворожості, насилля у віртуальному комунікативному просторі за частотою їхнього використання у деяких типах Інтернет-ресурсів та в площині когортного переважання за окремими веб-сайтами.

Ключові слова: *агресія, ворожість, насилля, віртуальний комунікативний простір, контент-аналіз, Інтернет-ресурси.*

Постановка проблеми. Одним із незбагнених, значною мірою недооцінених та інтригуючих феноменів сучасного світу, є глобальний віртуальний простір Інтернету. Інтернет-середовище – найбільш стрімко вдосконалювана форма існування людства, що вже давно набула статусу офіційного “лакмусового папірця” щодо реальних суспільних процесів та переживань особистості в соціумі. Тенденції, які можна простежити в Інтернеті, часто відображають соціальну дійсність і можуть бути передвісниками майбутніх подій.

Для більшості активних користувачів Інтернету питання деструктивних явищ у мережі (таких, як зростання ворожості, агресії, насилля) не є чимось новим, але водночас приводом для серйозного занепокоєння стосовно власного майбутнього у межах того соціокультурного простору, до якого належить індивід.

Зростання ворожості і насилля у суспільстві для більшості цивілізованих країн свідчить про невдоволеність населення рівнем та якістю життя, є ознакою потенційної дестабілізації. Не

останню роль у цьому відіграють ті інформаційні процеси, які супроводжують життєдіяльність людини. Інтернет-ресурси мають різноспрямований вплив на психічну активність, емоційну та поведінкову сфери особистості. Визначення його (впливу) модальності, а також змістового наповнення має важливе прикладне значення.

Представлені у статті результати дослідження є частиною більшої за змістом емпіричної розвідки, що реалізується на україномовній та російськомовній вибірці користувачів веб-сайтів. Дослідження здійснюється у межах грантової наукової теми – “Психологічна профілактика насилля і ворожості в приватному та суспільному житті”.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою та дослідженнями у галузі психології агресії, ворожості, гніву та насилля у різний час займалися такі відомі вчені, як З. Фройд [10], К. Лоренц [7], Е. Фромм [11], А. Бандура [1, 14], Л. Берковіц [15], А. Басс [16], К. Ізард [5] та ін.

За останні роки у світі з’явилася серія публікацій аналітичного та емпіричного змісту, проблематика яких пов’язана з питаннями агресії, ворожості, насилля у Інтернет-середовищі С. Anderson, К. Dill [13] М. Ybarra [23], J. Finn [17], Е. Alexy у співавт. [12], J. Patchin, S. Hinduja [20], С. MacDonald, В. Roberts-Pittman [19], N. Turan у співавт. [21], J. Wang у співавт. [22], D. Goebert у співавт. [18].

Аналізуючи прояви агресії і ворожості в глобальній системі Інтернет, Е. Alexy у співавт. [12], М. Ybarra [23], J. Finn [17] доходять майже спільного висновку, що агресія є наслідком двох видів слабостей: певного виду індивідуальної слабкості (страх, сором, психологічні комплекси) або соціального безсилля (безправ’я, соціальної несправедливості, правового свавілля).

Констатований дослідниками деструктивний вплив Інтернет-ресурсів на емоційні реакції користувачів, водночас не розкриває усієї сутності змістових аспектів цього впливу. Саме тому ми провели вивчення частоти використання слів-маркерів, що описують деструктивні тенденції (ворожість, агресію, насилля) у віртуальному комунікативному просторі за допомогою контент-аналізу. Опис його результатів є **метою** цієї статті.

У соціологічних і психологічних науках прийнято розрізняти основні види аналізу документів: якісний або традиційний і

кількісний, який, згідно з міжнародною класифікацією, називають контент-аналізом [8]. Контент-аналіз є переведенням у кількісні показники масиву текстової інформації. Цей вид аналізу якнайзручніше підходив для нашого дослідження, оскільки давав можливість охопити значну кількість різнопланової інформації об'єднану заданими категоріями.

Контент-аналіз усього масиву інформації щодо розповсюдження агресії, ворожості і насилля в Інтернет-середовищі був здійснений за частою згадування певних категорій. Одиницями контент-аналізу стали поняття: “насилля”, “ворожість”, “агресія” і супутні слова-маркери – “агресивність”, “злість”, “самогубство”, “вбивство”, “знущання”, “жорстокість”, “побиття”, “погрози”. Ці категорії були “закладені” в пошукові системи почергово українською і російською мовами, а результати збережені для подальшого аналізу.

Об'єктом вивчення стали текстові повідомлення, відеозвернення, статті, обговорення, коментарі, розміщені на Інтернет-ресурсах. Дослідження мало характер наукової розвідки і не ставило метою підтвердити чи спростувати провідну гіпотезу.

Аналіз Інтернет-простору на предмет розповсюдженості ворожості і насилля був здійснений у період з 4.03.2013 до 24.03.2013 р. Базовими пошуковими системами були обрані Google та Яндекс. При обробці даних використовувався комп'ютерний контент-аналіз (програма Content Analyzer v0.52).

Кожна із виявлених кількісних одиниць параметрів була нами співвіднесена із кількістю *потенційних віртуальних учасників* обговорення, зацікавлених проблематикою, яка нами вивчається. Отже, підраховувалася кількість як згадувань досліджуваних категорій, так і осіб, охоплених цією проблемою.

Потенційний віртуальний учасник обговорення визначався за кількістю відвідувачів певного віртуального Інтернет-ресурсу (переважно інформацію можна отримати внизу чи вгорі Інтернет-сторінки (вона використовується модераторами, адміністраторами для констатації популярності сайту, блогу, форуму тощо) або ж шляхом підрахунків коментарів, залишених відвідувачами).

Згідно зі статистичними даними, отриманими з універсальної Інтернет-енциклопедії “Вікіпедія”, сайтів і інформаційних ресурсів Liveinternet, lenta.ru, NewsRu.com, Фокус.ua, unian.ua, ua-web.com.ua тощо, джерел, станом на березень 2013 року загальна кількість

користувачів Інтернету в країнах СНД становила 92 млн 825 тис. 904 осіб (34,4% від загальної кількості у світі), приблизна кількість створених і реально діючих сайтів – 15 млн; щорічно діють майже 8 тис. веб-форумів і 2,5 тис. чатів. Наближена кількість зареєстрованих блогів 134 тис. у межах країн співдружності. Також, за даними “Вікіпедії”, тільки в межах східноєвропейського контенту місячна аудиторія Інтернет-ЗМІ становить майже 85 млн осіб, при цьому кількість діючих медіа-сайтів дорівнює 15 844 і збільшується на 15 – 20% щорічно. За даними сайту csmmagazine.ru, щомісячна аудиторія п’яти найбільш популярних на пострадянському просторі соціальних мереж (Вконтакте, Однокласники, МойМир, Facebook, Twitter), на час проведення нами дослідження, становила приблизно 78 млн користувачів.

За результатами проведеного емпіричного дослідження методом контент-аналізу нами було виявлено 1 301 195 одиниць (випадків згадування чи обговорення) досліджуваних категорій, що становлять 3,47% від загальної кількості “тем”, “проблем”, якими переймаються користувачі Інтернету.

Контент-аналіз за усіма досліджуваними категоріями та типами Інтернет-ресурсів виявив значне переважання слова-маркеру “агресія” (2,14%) у порівнянні із іншими категоріями, що досліджувалися (див. табл. 1 і 2). Важливим є те, що обговорення в Інтернеті тем і проблем, пов’язаних з агресією, займають понад 2% загального контенту. Категорія “насилля” за усіма відстежуваними нами типами Інтернет-ресурсів займає майже 1% від загальної кількості запитів та обговорюваних проблем в Інтернеті; значно менший відсоток відзначаємо за категорією “ворожість” (0,36%).

Аналіз отриманих результатів за категоріями щодо типів Інтернет-ресурсів дав можливість виявити часте використання маркеру “агресія” учасниками веб-форумів (0,63%), на другому місці за частотою використання категорії “агресія” блогосфера (0,46%), третьому – Інтернет-ЗМІ (0,4%). Серед усіх аналізованих Інтернет-ресурсів найнижчі показники використання маркеру “агресія” були виявлені серед модераторів та відвідувачів приватних сайтів (0,26%), он-лайнних соціальних мереж (0,2%) та чатів (0,19%).

Таблиця 1

**Кількісні показники категорій контент-аналізу
за типами Інтернет-ресурсів**

Категорії	Типи Інтернет-ресурсів						Всього
	Приватні сайти (n=32 млн чол.)	Веб-форуми (n=6 млн чол.)	Чати (n=2,2 млн чол.)	Блоги (n=27 млн чол.)	Інтернет-ЗМІ (n=85 млн чол.)	Соціальні мережі (n=78 млн чол.)	
Насилля	41.801	12.040	1.083	72.216	229.674	36.848	393.662
Агресія	84.030	37.975	4.086	123.811	335.782	158.320	744.004
Ворожість	2.248	8.163	324	6.983	94.745	51.066	163.529
Всього	128.079	58.178	5.493	203.010	660.201	246.234	1.301.195

Використання маркеру “насилля” найчастіше трапляється серед блогерів (0,27%) та журналістів і авторів “моментів” Інтернет-ЗМІ (0,27%). Значний відсоток згадувань про насилля і серед учасників веб-форумів (0,2%). Також доволі часто ця категорія використовується у приватних сайтах (0,13%), особливо зі “спеціалізованою” політичною чи кримінальною тематикою. Найменший відсоток згадувань про насилля серед учасників он-лайнних соціальних мереж (0,05%), проте і він є доволі значним.

Високий кількісний показник використання слова-маркеру “ворожість” був виявлений серед дописувачів веб-форумів (0,14%), а також у віртуальній медіа-сфері – Інтернет-ЗМІ (0,11%). У блогосфері його використання є менш частим – всього 0,026%, також було помічено і серед коментарів, залишених відвідувачами чатів 0,014%. Найменше використовують це слово автори та відвідувачі приватних сайтів (0,007%). Попри незначну популярність слова-маркеру “ворожість” серед усіх користувачів Інтернету стверджувати, що його простори позбавлені вороже налаштованих людей, було б некоректно. Радше відвідувачі використовують інші види синонімів до слова ворожість.

Таблиця 2

**Відсоткові показники категорій контент-аналізу
за типами Інтернет-ресурсів**

Категорії	Типи Інтернет-ресурсів						Всього (%)
	Приватні сайти (n=32 млн чол.)	Веб-форуми (n=6 млн чол.)	Чати (n=2,2 млн чол.)	Блоги (n=27 млн чол.)	Інтернет-ЗМІ (n=85 млн чол.)	Соціальні мережі (n=78 млн чол.)	
Насилля	0,13	0,2	0,05	0,27	0,27	0,05	0,97
Агресія	0,26	0,63	0,19	0,46	0,4	0,2	2,14
Ворожість	0,007	0,14	0,014	0,026	0,11	0,065	0,36
Всього (%)	0,4	0,97	0,25	0,75	0,78	0,32	3,47

Провівши аналіз запропонованих категорій у площині окремих типів Інтернет-ресурсів, було виявлено, що на приватних сайтах серед запропонованих категорій домінує слово “агресія”. Слід зазначити, що приватні сайти бувають різного змісту, спрямованості і переважно виконують різні завдання – від реклами і продажу конкретних товарів та послуг до презентації приватних думок, ідей, висунення пропозицій і навіть претензій.

Аналіз отриманих нами результатів на веб-форумах, також, вказує на переважання категорії “агресія” у порівнянні з іншими словами-маркерами 0,63%; статистично значущим є і показник використання слова “насилля” (0,2%). Сумарний показник по веб-форумах за усіма досліджуваними категоріями налічує 0,97%, що є найвищим показником серед представлених Інтернет-ресурсів. Відповідно використання досліджуваних нами категорій є найчастішим саме серед учасників різноманітних веб-форумів.

Слід враховувати, що на веб-форумах, так само, як і в режимі чату, більшість коментарів, вражень, думок виникають і подаються спонтанно, іноді як певний вид реакції, не завжди обдуманий, іноді спонтанний, провокативний чи спровокований; однак, з іншого боку, доволі широкий, відвертий і такий, що істинно відображає думки та настрої суспільства.

Протилежні результати були нами виявлені при дослідженні використання означених категорій відвідувачами чатів: тут відсоток вживання слів “насилля”, “ворожість” і “агресія” найменший (0,25%) у порівнянні з іншими Інтернет-ресурсами. Найчастіше учасники чатових обговорень використовують слово “агресія” і похідні від нього (0,19%). Інші досліджувані нами категорії використовуються не так часто – “насилля” 0,05%, “ворожість” 0,014%. Було помічено, що учасники спілкування у чатах використовують видозмінені слова, слова-замінники, завуальовані погрози і натяки, часто сленг, тому більшість слів, що містили прямі агресивні натяки, погрози, вороже ставлення неможливо було передбачити як категорії контент-аналізу. Окрім цього, учасники спілкування у чаті переважно молодші, ніж відвідувачі інших Інтернет-ресурсів.

Результати контент-аналізу категорій “насилля”, “агресія”, “ворожість” серед авторів та учасників блогів засвідчили високу частоту застосування досліджуваних слів-маркерів (0,75% відносно загальної кількості використання слів та термінів у блогах). Відзначимо також, що теми статей і рубрик, присвячених агресії і насиллю, у блогосфері займають більше як піввідсотка, що, на нашу думку, є статистично значущим показником. Водночас відзначаємо низький відсоток (0,026%) використання у блогах категорії “ворожість”, це, ймовірно, спричинено давньою особливістю блогерів використовувати крайні оцінки, так звана “журналістика на межі”, гонитва за “гарячими фактами”, суб’єктивність та емоційність у текстових повідомленнях, для яких ворожість, на відміну від агресії чи насилля, не є достатньо топовим повідомленням.

Показовими також є результати контент-аналізу досліджуваних категорій в Інтернет-ЗМІ. Так, загальна частота застосування слів-маркерів становила 0,78% від загальної кількості використання слів та термінів у віртуальному медіа просторі. Це доволі високий показник, оскільки, враховуючи велику кількість відвідувачів і

дописувачів цих сайтів (85 млн осіб), майже відсоток тем і проблем, які обговорювалися, стосувалися агресії, ворожості чи насилля. Окремо за нашими категоріями можна виокремити агресію, яка становить 0,4%. Очевидно, що індекс агресії, агресивності в соціокультурному просторі колишнього Радянського Союзу надзвичайно високий і навіть “вибухонебезпечний”. Важко стверджувати, чи готові люди, які так часто говорять про насилля, здійснювати його, однак загальне лояльне ставлення до нього і прийняття насилля як способу розв’язання проблем суспільства, багатьма приймається як допустиме. Власне, і наш показник у 0,27% використання цієї категорії, може бути частковим підтвердженням цьому.

Частота застосування серед журналістів та відвідувачів Інтернет-ЗМІ категорії “ворожість” становить 0,11%, що теж є наслідком озлобленості (буденне – “люди стали злими...”), ворожості, вкоріненої у пострадянських суспільствах. Також варто було б наголосити і на тенденційність самої віртуальної медіасфери, яка часто схильна нагнітати і перебільшувати “гостроту” соціальних та політичних подій, а висвітлення деяких кримінальних злочинів подавати як топ-новину.

Он-лайнкові соціальні мережі, за якими здійснювався контент-аналіз обраних нами категорій є, мабуть, одними з найбільш контрольованих (власними адміністраторами) типів Інтернет-ресурсів. Саме тому більшість некоректних, образливих, агресивних коментарів чи заяв зареєстрованих власників сторінок у соціальних мережах блокуються або видаляються адміністраторами. Вважаємо, що саме ця обставина є причиною таких низьких сумарних показників за досліджуваними категоріями (0,32%). Як видно з таблиці 2, слово-маркер “агресія” (0,2%) також домінує серед обраних для аналізу категорій; за ним у порядку частоти використання розміщуються слова “ворожість” (0,065%) та “насилля” (0,05%). Варто зазначити, що он-лайнкові соціальні мережі сьогодні переважно використовуються для спілкування з тими людьми, з якими абоненти мають чи мали стосунки у реальному житті; це здебільшого кола близьких людей та знайомих. Звісно, в таких умовах вияв ворожості, агресивності, насильницькі думки та наміри контролюються самими учасниками соціальних мереж.

Здійснивши контент-аналіз зазначених деструктивних категорій у віртуальному комунікативному просторі, можна зробити **висновки**, що значна кількість обговорюваних на просторах Інтернету тем присвячена проблемам агресії, ворожості і насилля. Спостерігається зацікавленість користувачів Інтернету, особливо учасників веб-форумів, блогосфери, Інтернет-ЗМІ, темами насильницького, ворожого і агресивного характеру. Серед досліджуваних категорій найбільшою “популярністю” у віртуальному комунікативному просторі користується слово “агресія” та його похідні, вказуючи на певну радикалізацію суспільних процесів і взаємостосунків. Найбільш активно деструктивні категорії використовуються учасниками веб-форумів, журналістами та відвідувачами Інтернет-ЗМІ, що, з одного боку, вказує на актуальність досліджуваної проблематики для референтної частини населення, з іншого, на адекватну реакцію віртуальних медіа щодо стану і запитів суспільства.

Перспективним напрямом роботи є розширення базових категорій контент-аналізу, врахування показників інших (не представлених у цій роботі) типів Інтернет-ресурсів; передбачено повторне проведення контент-аналізу через рік, що дасть змогу відстежити загальні тенденції віртуального простору за показниками агресивності, ворожості і насилля.

Література

1. Бандура А. Подростковая агрессия : [монография] / А. Бандура, Р. Уолтере. – М.; Мн. : Аст : Харвест, 2000. – 512 с.
2. Бэрон Р. Агрессия : [монография] / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер. – 2001. – 352 с.
3. Внебрачных Р.А. Троллинг как форма социальной агрессии в виртуальных сообществах / Р.А. Внебрачных // Вестник Удмуртского университета. Философия. Социология. Психология. Педагогика. – Ижевск : Удмур.ГУ, 2012. – В. 1. – С. 48 – 51.
4. Ениколопов С.Н. Понятие агрессии в современной психологии / С.Н. Ениколопов // Прикладная психология. – 2001. – № 1. – С. 60 – 72.
5. Изард К.Э. Эмоции человека : [монография] / К.Э. Изард. – М. : Издательство МГУ, 1980. – 439 с.
6. Карпенко З.С. Соціальні неврози особистості перехідного періоду суспільства / З.С. Карпенко, В.М. Мицько // Психологія і суспільство. – 2001. – № 1 (3). – С. 124 – 132.

7. Лоренц К. Агрессия (так называемое “зло”): [монография] / К. Лоренц ; пер. с нем. – М. : Изд. “Прогресс”, “Универс”, 1994. – 272 с.
8. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных : учебное пособие / А.Д. Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.
9. Ураева Г.Е. Опыт переживания онлайн-агрессии у молодых взрослых: современное состояние и перспективы исследования проблемы / Г.Е. Ураева, О.Н. Боголюбова // Психологические исследования. – 2013. – № 6 (27), 12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://psystudy.ru>.
10. Фрейд З. Я и ОНО : труды разных лет : [монография] в 2-х т. / З. Фрейд. – Тбилиси : Мерани, 1991. – Т. 2. – 425 с.
11. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности : [монография] / Э. Фромм. – М. : Республика, 1994. – 447 с.
12. Alexy E.M. Perceptions of cyberstalking among college students / E.M. Alexy, A.W. Burgess, T. Baker, S.A. Smoyak // Brief Treatment and Crisis Intervention. – 2005 – Vol. 5 (3). – P. 279 – 289.
13. Anderson C.A. Video Games and Aggressive Thoughts, Feelings, and Behavior in the Laboratory and in Life / C.A. Anderson, K.E. Dill // Journal of Personality and Social Psychology. – 2000. – Vol. 78. – P. 772 – 790.
14. Bandura A. Aggression : a social learning analysis / A. Bandura. – Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1973. – 390 p.
15. Berkowitz L. Aggression : A social psychological analysis / L. Berkowitz. – NY : Mac Graw-Hill, 1962. – 361 p.
16. Buss A.H. The psychology of aggression / A.H. Buss. – NY : Willy, 1961. – 235 p.
17. Finn J. A survey of online harassment at a university campus / J. Finn // Journal of Interpersonal Violence. – 2004. – Vol. 19 (4). – P. 468 – 483.
18. Goebert D. The Impact of cyberbullying on substance use and mental health in a multiethnic sample / D. Goebert, I. Else, C. Matsu, J. Chung-Do, J.Y. Chang // Matern Child Health. – 2011. – Vol. 15 (8). – P. 1282 – 1286.
19. MacDonald C., Roberts-Pittman B. Cyberbullying among college students: prevalence and demographic differences. Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2010. – Vol. 9. – P. 2003 – 2009.
20. Patchin J.W. Cyberbullying and self-esteem / J. Patchin, S. Hinduja // Journal of School Health. – 2010. – Vol. 80 (12). – P. 614 – 621.
21. Turan N. The new violence type of the era : Cyber bullying among university students. Violence among university students / N. Turan, O. Polat, M. Karapirli, C. Uysal, S. Turan // Neurology, Psychiatry and Brain Research. – 2011. – Vol. 17 (1). – P. 21 – 26.

22. Wang J. Cyber and traditional bullying: differential association with depression / J. Wang, T.R. Nansel, R.J. Iannotti // *Journal of Adolescent Health*. – 2011. – Vol. 48 (4). – P. 415 – 417.

23. Ybarra M.L. Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users / M. Ybarra // *Cyber Psychology and Behavior*. – 2004. – Vol. 7 (2). – P. 247 – 257.

Мышко Владимир. Исследование частоты использования некоторых деструктивных категорий пользователями веб-сайтов. В статье представлены результаты контент-анализа деструктивных категорий – агрессии, враждебности, насилия в виртуальном коммуникативном пространстве по частоте их использования в некоторых типах Интернет-ресурсов и в плоскости когортного преобладания по отдельным веб-сайтам.

Ключевые слова: агрессия, вражда, насилие, виртуальное коммуникативное пространство, контент-анализ, Интернет-ресурсы.

Mytsko Volodymyr. Study of frequency of some destructive strategies application by web-site users. The article presents the results of the content-analysis of destructive categories such as aggression, enmity, violence in the virtual communicative space in accordance with their application in some types of Internet-resources and cohort predominance in some web-sites.

Key words: aggression, enmity, violence, virtual communicative space, content-analysis, Internet-resources.